

עיונים בסידור התפילה

דף מקורות 8 - הנותן לשכוי בינה

איוב לח, לו

מי שת בטחות חכמה או מי נתן לשכוי בינה.

גמרא, ראש השנה כו.

אמר רבי שמעון בן לקיש: כשהלכתי לתחום קן נשרייה היו קורין לכלה נינפי, ולתרנגול שכוי.

...ולתרנגול שכוי - אמר רב יהודה אמר רב ואיבעית אימא רבי יהושע בן לוי: מאי

קרא "מי שת בטחות חכמה או מי נתן לשכוי בינה". מי שת בטחות חכמה - אלו

כליות, או מי נתן לשכוי בינה - זה תרנגול.

גמרא, ברכות ס:

כישמע קול תרנגולא לימא ברוך אשר נתן לשכוי בינה...

רש"י, שם

לשכוי - תרנגול, דאיכא דוכתא דקרו לתרנגול שכוי כדאמרינן בראש השנה (סו).

אבודרהם, ברכות השחר עמ' מ'

ואנו מברכין על בינת התרנגול מפני שהוא מצרכי בני אדם שהם עומדין

ממטתן לקולו. וזה שאומר "להבחין" [=פועל יוצא], כלומר שיבחינו הבריות וידעו כי

אז מתחיל היום. וזהו דבר פלא, שאין בעולם מי שיודע להבחין בין יום ללילה,

ואפילו האדם שהוא בעל דעה והשכל, אלא התרנגול. וגם בחצות הלילה הוא

מרגיש וקורא.

ר' אשר מלוניל, בעל ספר המנהגות (יא עמ' א)

וטעם "אשר נתן לשכוי בינה" - עבור האדם שיבין וישכים למלאכתו.

הרא"ה קוק, עולת רא"ה, חלק א' עמ' ע'

תתגדל בקרבנו הנשמה יתרחב אור החיים שבקרבו בהיותנו יודעים שכל היקום

כולו וחייו המלאים הנם חטיבה אחת...

האדם היולד לעמל, זמני חייו המתחלפים בין מנוחת הלילה ליגיעת היום,

והשכוי מעורר השחר, שלו יש בינה טבעית... באמת בריאה אחת היא...

וחזון כללי זה מתגלה הוא לנו על ידי היחס של הבריה הזאת, השכוי, הקורא

בקול להקיץ נרדמים, במילוי תפקידו לפני יצירתם של כל הכלים,

המעוררים למיניהם - אות הוא על השלמת תפקיד החיים ברוחניותם

המתמלא מהמון היצורים, אשר כולם יחד עומדים להוציא אל הפועל את

הדרתה של נשמת האדם העליונה.

ר' ברוך הלוי עפשטיין, ברוך שאמר, עמ' כז

אפשר לפרש כל ענין ברכה זו על פי מה שאמרו במסכת עירובין (ק): על פסוק

באיוב (לה, יא) "מלפניו מבהמות ארץ, ומעוף השמים יחכמו". כי כמה דברים אנו

למדנים מדרכי בעלי החיים העושים מעשיהם אך ורק על פי הטבע, לא כמו

האדם שמשעבד מהלך חייו לפי מקומו ושעתו וכדומה. ...

תוספות, ברכות ס:; ד"ה כי

כי שמע קול תרנגולא אומר ברוך שנתן לשכוי בינה להבחין - והוא הדין אפילו כי לא שמע דאין ברכה זו אלא להבחנה על הנאת האורה שתרגול מבחין והוא נהנה מן האור.

רא"ש, ברכות פרק ט סי' כג

הלב נקרא שכוי בלשון המקרא דכתיב "מי נתן לשכוי בינה", והלב הוא המבין. ועל ידי הבינה אדם מבחין בין יום ובין לילה ומפני שתרגול מבין גם כן ובערבי קורין לתרנגול שכוי התקינו ברכה זו לאומרה בשמיעת קול התרנגול. ומיהו אם לא שמע קול התרנגול יכול לברך ברכה זו שאינה אלא הודאה למקום שנתן לנו בינה והבנה וברא לנו כל צרכינו דאף אם ישן אדם בבית אפל יבחין ביאת היום ע"י קול התרנגול.

מצודת ציון, תהלים פרק עג פסוק ז

משכיות - ענין הבטה, וכן "מי יתן לשכוי בינה" והוא הלב המביט וחושב הנולדות ומושכלות. וקרוב הוא ללשון ארמי, כי מצפה (בראשית לא) תרגומו סכותא.

מצודת ציון, איוב שם

לשכוי - הלב נקרא כן לפי שהוא צופה ומביט את הנולדות ותרגומו של שדה צופים (במדבר כג) הוא חקל סכותא וכן נאמר "עברו משכיות לבב".

ר' יוסף אלב¹, ספר העיקרים, מאמר א' פרק טז

יש מן הקדמונים מי שהכחיש הידיעה, ואמר שאי אפשר לאדם ששיגי לידע דבר על אמתתו. ...

אבל המאמתים מן הפילוסופים בטלו טענותיהם, בשאמרו... שאין כל ידיעה מגעת תמיד מידיעה שהיתה דרושה... אלא מידיעה שהיא לאדם ביסודיות השכל, כלומר שמטבע השכל שתמצא בו ידיעה מה לא הגיעה מידיעה אחרת, וקראו אותה ידיעה שהיא ביסוד השכל מושכלות ראשונות, רצה לומר שהם ראשונות שלא הגיעו מידיעה אחרת, אבל נוצרו עמו בטבע, ואותן המושכלות הן יסודות לחכמה, כי מהן תשתלשל הידיעה. ...

ויראה שזה הדרך אמתי למה שנמצא השם יתברך מוכיח את איוב כשהיה קורא תגר על דרכי השם ומאשים את השם שלא סדר המציאות כראוי לפי דעתו, באמרו למה יתן לעמל אור וחיים למרי נפש (איוב ג, כ), וכיו"ב. והשיבו הש"ת על זה ואמר לו איך מלאו לבו לתפוס על מעשה השם וידיעתו כאלו הוא יודע יותר ממנו... והרי הדברים הטבעיים שהם עמו ובגופו לא ידע לתת סבותיהם, וכל שכן שלא ידע לדבר בדברים העליונים, שהרי אותו הכח שהוא באדם במה ששיגי הידיעה לא ידע האדם איך הגיע אליו ומאין הגיע לו, איך יוכל לדעת ידיעת השם והנהגתו היאך היא.

וזוהו מה שאמר לו השם במענהו הראשון, "מי שת בטוחות חכמה או מי נתן לשכוי בינה" (איוב לח, לו). ... ושכוי נגזר מלשון ואסתכי שהוא תרגום וישקף, והשכל האנושי נקרא שכוי. ...

נוסח הברכה

¹ נולד בספרד 1380; נפטר 1444. תלמיד של ר' חסדאי קרשקש (אור ה'), מנהיג יהודי ספרד הנוצרי. מראשי המשלחת היהודית ב'ויכוח טורטוסה' מול הכמרים.

ערוך השולחן, סי' מו סע' ג

ובגמרא הגירסא "אשר נתן לשכוי בינה" – ע"ש. וברמב"ם וטור וש"ע הגירסא הנותן לשכוי בינה, וכן נראה עיקר, דכל הברכות נוסחתן בהוה ולא בעבר, כמו "יוצר המאורות", "נותן התורה", "בורא פרי האדמה" וכן כולם. והטעם, משום דהקב"ה פועל בכל עת ובכל רגע. לא כאומן בשר ודם שרק עשה המלאכה ואחר כך עומדת מאליו וסרה השגחתו מזה, אבל הקב"ה לא יסור פעולותיו והשגחתו בכל עת ובכל רגע, כדכתיב "לעושה אורים גדולים". [נזה ש"אשר יצר" תחלתו בעבר מפני שמברך על מעשה שעבר, ולכן בחתימתו אומר "רופא כל בשר" בהוה, ודו"ק].